

Πριν να βουτήξουν στη θάλασσα, οι Γοργόνες προσωποποιούσαν τους θελλώδεις ανέμους. Σύμφωνα με άλλη ερμηνεία, ειδικά η Μέδουσα είναι εικόνα της Σελήνης της οποίας ο θάνατος σηματοδοτεί την εξαφάνιση της πανσέληνου. Οι τρεις γοργόνες ταυτίζονται με τις τρεις φάσεις της Σελήνης. Ο Κερένυι σημειώνει ότι οι Ορφικοί χρησιμοποιούσαν την λέξη «γοργόνειο» για να υποδηλώσουν την όψη της Σελήνης. Και ο Σκιαδάς υπενθυμίζει ότι το Γοργόνειο υπήρχε πριν να μπου οι Γοργόνες στην περιοχή του μύθου. Γοργόνειο είναι το κεφάλι της Γοργόνας αλλά και μάσκα. Κάτι σαν τη μάσκα του μάγου της φυλής, με όψη φοβερή και τρομερή, ικανή να τρέψει σε φυγή καθετί κακό.

Ακόμα και στα μέσα του Β' π. Χ. αιώνα, ο Απολλόδωρος περιέγραφε τις Γοργόνες ότι «είχαν κεφάλια με φίδια γεμάτα λέπια αντί για μαλλιά, δόντια σαν τους χαυλιόδοντες των αγριογούρουνων, χέρια χάλκινα και χρυσά φτερά που τους επέτρεπαν να πετούν. Κι όποιος τις έβλεπε, απολιθωνόταν (από τον τρόμο του)». Εκατοντάδες χρόνια νωρίτερα, στην Ιλιάδα, ο Όμηρος έγραφε (Ε 741) για «το τρομερό και φοβερό κεφάλι της Γοργώς, που είναι φοβερό τέρας» και (Λ 36) για την «Γοργώ με το βλοσυρό μάτι».

Με ουρλιαχτά και άναρθρες κραυγές πίσω από τη μάσκα, ο πρωτόγονος άνθρωπος πίστευε ότι μπορούσε να αντιμετωπίσει την επίθεση του όποιου κακού. Ανάλογες μάσκες ξέρουμε ότι στον Ελλαδικό χώρο υπήρχαν από την κρητομικηναϊκή εποχή. Ειδικά το μάτι, αυτό από το οποίο προβάλλει η φοβερή ματιά, αυτή που απολιθώνει, είναι κοινό σε άλλους λαούς και έχει βρεθεί ζωγραφισμένο σε ιωνικά αγγεία. Και ο Κερένυι υπογραμμίζει ότι οι Γοργόνες δεν πρέπει να συγκρίνονται με τις Γερόντισσες αδελφές τους ή άλλες αλλά με προσωπίδες, κάτι σαν τις μάσκες που παρίσταναν την Εκάτη.

Στους μετέπειτα αιώνες, στην τρομερή στην όψη μάσκα προστέθηκε το κεφάλι. Κι έπειτα, στο κεφάλι προσφέρθηκε ένα ακέφαλο κορμί. Η θεότητα είχε γεννηθεί: Τρεις θεότητες, ώστε να υπάρξει η τριάδα. Αθάνατες οι δυο, θνητή η τρίτη αφού έχασε το κεφάλι της.

Οι Αριστόξενος Σκιαδάς και Αικατερίνη Καμαρέττα υπενθυμίζουν ότι το θέμα «κεφάλι της Μέδουσας» απασχόλησε την ψυχανάλυση (Φρόντ και άλλους): Το κεφάλι είναι το αιδοίο της μητέρας, στη θέα του οποίου απολιθώνεται ο νεαρός άνδρας. Η Αθηνά το έχει στην ασπίδα της και με αυτό απωθεί την όποια ανδρική επιθυμία γι' αυτήν. Κι ο αποκεφαλιστής

Περσέας (το όνομα σημαίνει αυτόν που εκπορθεί) μπόρεσε να κατακτήσει την Ανδρομέδα (αυτήν που εξουσιάζει τους άνδρες), επειδή ήταν παρθένος.

Η εκδοχή που θέλει την θεά Αθηνά να είναι αυτή (και όχι ο Περσέας) που αποκεφάλισε την Μέδουσα, απηχεί, κατά πολλούς, την επιβολή της ελληνικής θεότητας σε μια προελληνική, όπως σε πάμπολλες περιπτώσεις συνέβη. Όπως και να έχει το ζήτημα, με τον καιρό, η Γοργώ έπαψε να έχει αποτρόπαια όψη. Ήδη, στην ελληνιστική εποχή την παρίσταναν σαν όμορφη κοπέλα. Κι από νωρίτερα, οι Έλληνες δεν δίσταζαν να δώσουν το όνομά της στα κορίτσια τους:

Αναφερόμενος ο Ηρόδοτος στην προσπάθεια του Αρισταγόρα της Μιλήτου να δωροδοκήσει τον βασιλιά της Σπάρτης Κλεομένη ώστε να αποσπάσει την βοήθειά του στην επανάσταση των Ιώνων (αρχές 5^{ου} π.Χ. αιώνα), λέει ότι τον παρακάλεσε να τον ακούσει, αφού όμως απομάκρυνε την περίπου εννιά χρόνων κόρη του. Και η κόρη του Κλεομένη ονομαζόταν Γοργώ, μετέπειτα, σύζυγος του βασιλιά Λεωνίδα. Που σημαίνει ότι το όνομα δεν παρέπεμπε μόνο σε τέρας. Ο Κερένυι υπογραμμίζει το ότι οι θεές της θάλασσας αποκαλούνταν Γοργίδες.

Η Γοργόνα της θάλασσας και του αγρού

Στη νεοελληνική παράδοση, η Γοργόνα είναι η αδερφή του Μεγαλέξανδρου, που ήπιε τ' αθάνατο νερό και βρέθηκε στις θάλασσες απ' τη μέση και κάτω ψάρι κι απ' τη μέση και πάνω πανέμορφη γυμνόστηθη γυναίκα: Αρπάζει τα πλοία απ' την πλώρη και ρωτά τους καπετάνιους ακόμα και σήμερα: «Ζει ο βασιλιάς Αλέξανδρος;». Κι αν τύχει να μην ξέρει ο καπετάνιος και της πει πως πέθανε από τα χρόνια τα παλιά, η Γοργόνα βυθίζει το καράβι και κλαίει και χτυπιέται και σηκώνει τα κύματα βουνά. Μ' αν τύχει να ξέρει ο καπετάνιος και της πει «ζει και βασιλεύει και τον κόσμο κυριεύει», την κάνει ευτυχισμένη. Η Γοργόνα απομακρύνεται τραγουδώντας...

Στην αρχαιότητα, οι Γοργόνες δεν είχαν σώμα ψαριού αλλά γυναικείο, όπως παρουσιάζει μια από αυτές αμφορέας των αρχών του 5^{ου} π. Χ. αιώνα. Στη Βοιωτία, η Μέδουσα παρίστανόταν ως γυναίκα από τη μέση και πάνω κι ως άλογο από τη μέση και κάτω, κάτι

σαν θηλυκός κένταυρος. Στην ίδια περιοχή λάτρευαν τον «ίππειο Ποσειδώνα». Και ο Βοιωτός Ησίοδος γράφει στην «Θεογονία»:

«Με την Μέδουσα πλάγιασε ερωτικά ο Ποσειδώνας, μέσα σε λιβάδι μαλακό, ανάμεσα σε ανοιξιάτικα λουλούδια. Κι από τη Μέδουσα, όταν ο Περσέας της πήρε το κεφάλι, ξεπήδησαν ο πελώριος Χρυσάορας και το άλογο ο Πήγασος. Ο πρώτος πήρε αυτό το όνομα επειδή κρατά χρυσό σπαθί (άορ) κι ο δεύτερος επειδή γεννήθηκε κοντά στις πηγές του Ωκεανού».

Πολλοί ερευνητές ερμηνεύουν τον Χρυσάορα ως την αστραπή που βγαίνει από τα σύννεφα. Ο Πήγασος είναι το φτερωτό άλογο που διασχίζει τους αιθέρες και με την οπλή του απέκοψε βράχο στον Ελικώνα, από τον οποίο ξεπήδησαν τα νερά της Ιπποκρήνης. Έτσι ονομάζεται περίφημη πηγή στον Ελικώνα που ανέβλυσε εξαιτίας αυτού του χτυπήματος. Την δύναμή της όμως αγνοούσε ο Ησίοδος που την αναφέρει απλά ως σημείο όπου λούζονταν οι Μούσες. Οπότε ο Πήγασος, ως αδελφός της αστραπής, είναι η βροντή. Κόβει με την οπλή του τον ουρανό και χύνεται η βροχή. Το όνομά του μπορεί όντως να προέρχεται από την λέξη «πηγή». Στην Ιλιάδα όμως (I 124, 266), η λέξη «(τους) πηγούς» (ταχείς) αντικαθιστά τη λέξη «άλογα», επίθετο που κατά τους σχολιαστές σημαίνει «μεγάλους και ευτραφείς». Ο Παναγής Λεκατσάς πιθανολογεί ότι ο Πήγασος έχει σχέση με το ρήμα «πήγνυμι» (μπήγω αλλά και πήζω).

(τελευταία επεξεργασία, 20 Οκτωβρίου 2020)